

УДК 336.713

*І.В. Сало, д-р екон. наук, проф., О.О. Лисянська,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

НЕОБХІДНІСТЬ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКУ БАНКУ

У статті досліджено необхідність аналізу показників прибутку банку, розглянуто структуру та механізм проведення фінансового аналізу та запропоновано методіку розрахунку основного показника оцінки фінансового результату діяльності банку.

Ключові слова: економічний аналіз, фінансовий аналіз, прибуток банку, фінансовий результат, бенчмаркінг, swot-аналіз, доходи, витрати, “сумарний прибуток”.

Економічний аналіз являє собою одну з основних функцій і одночасно одну зі складових частин управління банками. Він являє собою процес всебічного дослідження організації та управління, внутрішнього та зовнішнього середовищ функціонування. Аналіз використовується на всіх стадіях діяльності банку з метою виявлення резервів і стримуючих факторів його стабільного функціонування, збереження та розвитку з урахуванням інтересів світового, загальнонаціонального, регіонального або локального рівнів економіки.

У банківській практиці аналіз поділяється на аналіз активів і пасивів. Аналіз активних операцій і пов'язаних з ними ризиків є провідним напрямком аналітичної роботи банку. Склад, якість, динаміка активів, фактори, що впливають на зміну їх структури, є постійним об'єктом дослідження банківських аналітиків. Виходячи на ринки кредиту, купуючи і продаючи цінні папери, надаючи клієнтам різноманітні послуги, банк повинен ретельно досліджувати ризикованість даних операцій. Аналіз пасивів припускає оцінку розміру та якості власного капіталу, оцінку якості (складу, терміновості, платності і стабільності) ресурсної бази банку.

У свою чергу в рамках аналізу балансу банку проводиться його систематизація за окремими напрямками:

- аналіз та оцінка надійності банку;
- аналіз та оцінка фінансової стійкості;
- аналіз та оцінка достатності власного капіталу;
- аналіз та оцінка ступеня покриття ризиків із розміщення власних коштів;
- аналіз та оцінка ефективності використання наявних ресурсів.

Постановка проблеми. Основою економічного аналізу як галузі наукових знань є фінансовий аналіз, який сформувався у країнах зі сформованою ринковою економікою в другій половині ХХ ст. Проте до сьогодні немає єдиного підходу до розуміння його змісту, оскільки він розглядається з різних позицій і теорій особливостей розвитку економіки. У зв'язку з цим під фінансовим аналізом у зарубіжних країнах мають на увазі вивчення та оцінку фінансових ринків, фінансових інструментів, фондового ринку, окремих інвестиційних інститутів, фінансової діяльності окремих підприємств або їх сукупності, а в деяких випадках аналіз зводиться лише до техніки фінансових розрахунків і оцінки фінансових звітів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливістю обраної теми є її багатогранність. Основи управління прибутком, у тому числі в банках, широко представлені в іноземній та вітчизняній економічній літературі в працях І. Ансоффа, І.А. Бланка, А.Г. Грязнова, Є.Ф. Жукова, Л.М. Красавіна, В.В. Ковальова, Л.П. Кролевецької, О.І. Лаврушина, П. Друкера, П. Роуза, І. Шумпетера, М. Ерхардта та багатьох інших.

Мета статті – дослідити необхідність аналізу показників прибутку банку, розглянути структуру та механізм проведення фінансового аналізу та запропонувати методику розрахунку основного показника оцінки фінансового результату діяльності банку.

Виклад основного матеріалу. Основним питанням для розуміння змісту фінансового аналізу та ефективності результатів його здійснення є концепція підприємницької діяльності як системи рішень використання ресурсів (у тому числі капіталу) для отримання прибутку.

Прибуток банку є кінцевим фінансовим результатом, який створює необхідні умови для збереження його економічної життєздатності та подальшого розвитку.

Основною метою аналізу фінансової діяльності банку є отримання певної кількості найбільш об'єктивних параметрів (показників), що дають достовірну і обґрунтовану характеристику результатам його діяльності та фінансового стану. Це стосується насамперед зміни структури капіталу, активів та пасивів, складу прибутків і збитків та ін.

Фінансовий аналіз знаходиться в тісному взаємозв'язку з управлінським аналізом. Поділ аналізу на фінансовий та управлінський викликано існуючим на практиці поділом на публічний (зовнішній) фінансовий і внутрішній (управлінський) облік (рис. 1).

Розвиток інтеграційних процесів у світовому співтоваристві та глобалізація фінансових зв'язків висувають підвищені вимоги до фінансової стійкості учасників ринкових відносин. Все це значно підвищує роль фінансового аналізу в загальній системі управління банком.

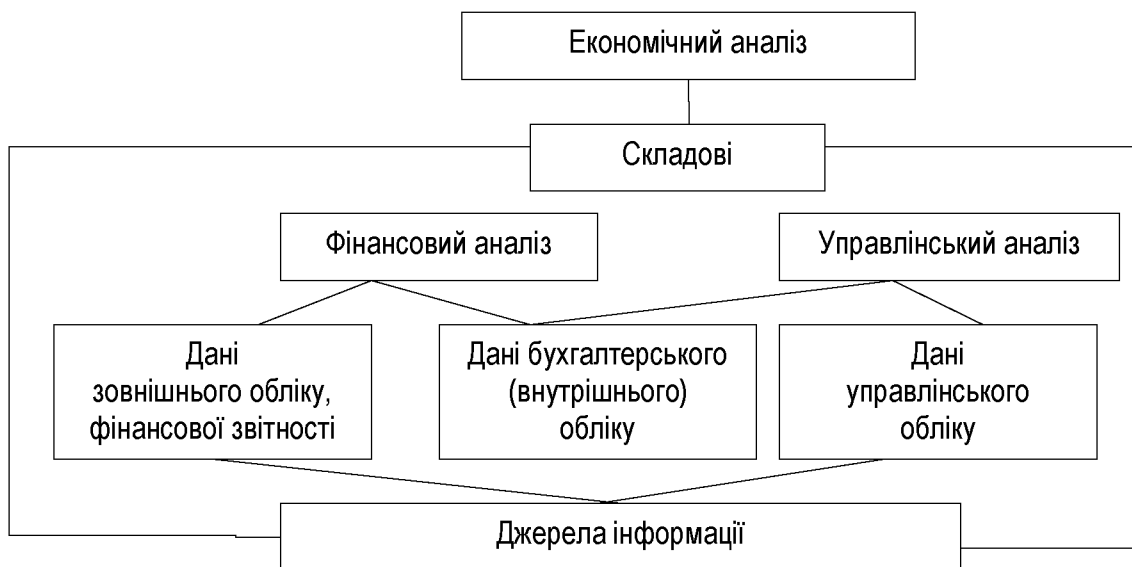

Рис. 1. Структура економічного аналізу

Отримані в результаті фінансового аналізу найбільш інформативні показники діяльності банку дають об'єктивну картину його фінансового стану. При цьому аналітика та фінансового менеджера може цікавити як поточний фінансово-економічний стан банку, так і прогноз на перспективу.

Практикою вироблені основні методи фінансового аналізу, серед яких можна виділити такі: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз (структурний); трендовий аналіз; порівняльний (просторовий) аналіз; факторний аналіз; метод фінансових коефіцієнтів (відносних показників).

Зазначені методи використовують не тільки для вивчення динаміки зміни величини показників за попередні періоди, але й для прогнозу їх на майбутні періоди (квартал, рік та ін).

Крім того, власники, сфера діяльності, специфіка діяльності, ступінь організованості фінансового менеджменту та інші фактори постійно вносять свої корективи у зміст, призначення, методи та інструменти фінансового аналізу.

Такого коригування у застосуванні методології та методичного забезпечення вимагає фінансовий аналіз як у цілому в банківській сфері, так і в конкретному банку. У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що висловлювання різних авторів з цього приводу суперечливі.

Різні наукові точки зору ще раз підтверджують думку щодо безперервного процесу розвитку в цьому, порівняно молодому науковому напрямку – фінансовому аналізу в банку.

Сучасна аналітична робота в банках базується на основних принципах, методах і інструментах, застосовуваних на підприємствах усіх

інших сфер діяльності з урахуванням специфіки. Проте в даний час мають право на використання і нетрадиційні форми та напрями аналізу. Одним із таких найважливіших компонентів нової концепції ринкової і стратегічної орієнтованості банків, що забезпечує досягнення сталих конкурентних переваг, є бенчмаркінг.

Використання бенчмаркінгу дозволяє банкам зіставляти і вимірювати базові параметри діяльності порівняно з банками-еталонами або лідерами; виявляти найкращі операції, які можуть забезпечити зміцнення конкурентних позицій; пропонувати напрями та способи поліпшення показників діяльності, що дозволяють досягти або перевищити рівень характеристик кращих банків світового класу.

У банківській практиці застосовується такий метод, як SWOT-аналіз, що призначений для всебічної оцінки стратегічного становища банку на основі врахування взаємовпливу зовнішніх і внутрішніх факторів, а також для визначення напрямків та встановлення пріоритетів при формуванні стратегічних альтернатив і обґрунтування переліку стратегічних рішень і дій.

Як було зазначено вище, в основі економічного аналізу лежить фінансовий аналіз, який складається з двох основних блоків (рис. 2).

Рис. 2. Схема проведення фінансового аналізу в банку

Метою управління банком є забезпечення умов для отримання бажаних фінансових результатів при підтриманні необхідного рівня його фінансового стану. Фінансовий стан банку характеризує ефективність його фінансового управління та управління в цілому.

В основу аналізу фінансового стану банку має бути покладена система взаємопов'язаних показників бухгалтерської та фінансової звітності банку.

Для цілей фінансового аналізу рекомендується скласти аналітичний баланс, до якого входять основні агреговані показники вихідного бухгалтерського балансу. Порівняльний аналітичний баланс дозволить спростити роботу по застосуванню вибраних методів аналізу фінансового стану банку.

Фінансовий аналіз дозволяє оцінити ступінь досягнення визначених цілей управління, тобто його ефективність. Відомо, що будь-яка методика аналізу фінансових результатів діяльності банку починається з аналізу доходів і витрат, а завершується дослідженням формування та використання прибутку.

Основними напрямками фінансового аналізу є забезпечення стабільності в надходженні доходів і зниження розміру витрат.

У процесі аналізу показників ефективності банківської діяльності до основних факторів зростання валових доходів банку звичайно відносять:

- підвищення рівня прибутковості кредитних операцій;
- зростання прибутковості некредитних операцій;
- збільшення частки “працюючих” активів та ін.

Однак на величину прибутку, що залишається в розпорядженні банку, може істотно вплинути рівень витрат банківського продукту, котрий у свою чергу залежить від вартості залучених ресурсів, від рівня витрат з нетрадиційних операцій та послуг.

Крім того, слід враховувати, що діяльність банку як будь-якої підприємницької структури пов'язана з ризиком. Аналіз банківської діяльності з точки зору її прибутковості дозволяє менеджменту сформулювати кредитну та процентну політику, виявити менш прибуткові види діяльності та знайти можливість розробки нових банківських продуктів (більш рентабельних).

Роль прибутку в регулюванні витрат банку можна побачити на схемі (рис. 3).

Автори методик аналізу та оцінки показників фінансового результату діяльності банку розробляють свої підходи та напрямки аналізу прибутку.

Для одних основою аналізу є взаємозв'язок і взаємозалежність показників прибутку з показниками ліквідності банку (О.І. Лаврушин, Г.С. Панова та ін.)

Для інших – це ефективність віддачі капіталу (прибуток/акціонерний капітал), вкладеного акціонерами банку (П. Роуз).

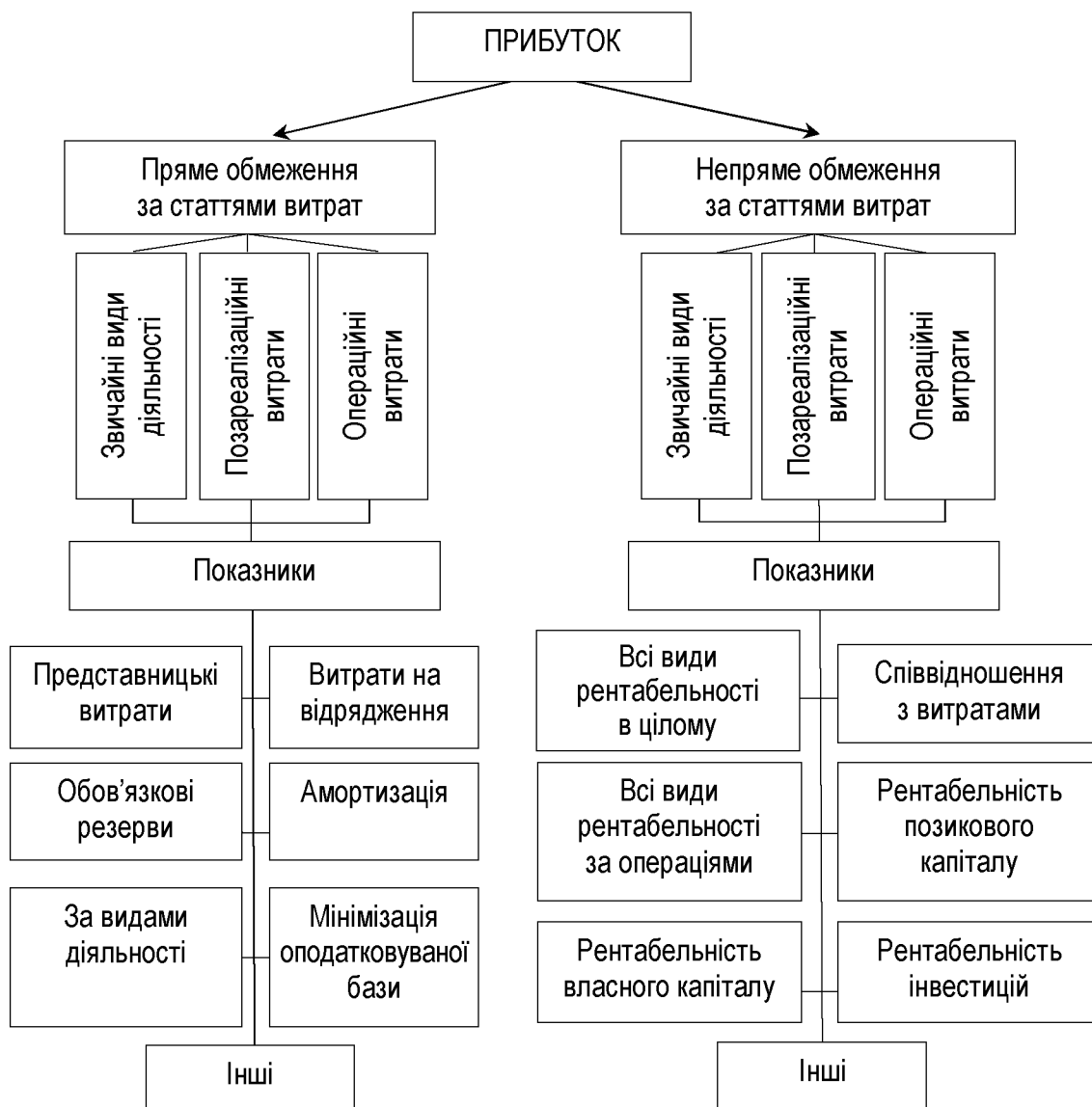

Рис. 3. Роль прибутку в управлінні витратами банку

Для третіх – це управління цінністю, основу якого становить збільшення додаткової вартості продуктів (послуг) або в цілому банку (Д. Синком, Ю.С. Масленченков та ін.).

У сукупності основні напрямки (методи) аналізу можна подати у такому вигляді (рис. 4).

Мета дослідження фінансових результатів діяльності банків – виявлення резервів зростання прибутковості банківських операцій і послуг та формування на цій основі рекомендацій щодо подальшої діяльності.

Ефективність фінансового менеджменту залежить від застосованих методик аналізу джерел формування прибутку і факторів, що впливають на її величину. Однак ці методики не завжди точно відображають співвідношення і взаємозалежність структурних елементів формування прибутку з точки зору їх стабільності.

Рис. 4. Методи аналізу формування прибутку банків

Пропонуємо розглянути таку методику оцінки ефективності діяльності банків. В основу її покладено розрахунок показника “сумарного прибутку”. Додаваними величинами сумарного прибутку банків ($Пс$) є:

- прибуток від операційної діяльності ($П1 = Д1 - P1$), отриманий за рахунок перевищення процентних доходів за позиками над сумою відсотків сплачених;
- прибуток від операцій з валютою та цінними паперами ($П2 = Д2 - P2$);
- прибуток від небанківської діяльності ($П3 = Д3 - P3$) – різниця між отриманими доходами (по комісії; штрафам, дивідендах та ін.) і витратами щодо забезпечення функціональної діяльності, а також іншими витратами, податками та платежами, віднесеними на витрати.

Запропонована методика дозволяє визначити залежність формування величини прибутку від стабільності джерел отримання доходів.

Аналіз ефективності банків за допомогою визначення показника сумарного прибутку та його структурних елементів дозволяє встановити більш реально картину фінансового стану банківської системи.

Висновки. Таким чином, у сучасному банку фінансовий аналіз являє собою не просто елемент фінансового управління, а його основу, оскільки фінансова діяльність, як відомо, є головною. Управління нею неможливе без аналізу як при здійсненні традиційних операцій (кредитних, проведенні платежів і розрахунків, зберіганні грошей), так і при впровадженні нетрадиційних для банку видів діяльності.

Список літератури

1. Білик, М. Д. Управління фінансами державних підприємств [Текст] : дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Білик Марія Дмитрівна. – Суми, 2000. – 404 с.
2. Євдокімова, Ю. Ю. Управління прибутковістю банку [Текст] / Ю. Ю. Євдокімова // Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Харків : Константа, 2004. – 212 с.

3. Єпіфанов, А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с. – ISBN 978-966-680-313-2.
4. Коваленко, В. В. Вплив прибутковості та ліквідності комерційного банку на формування ціни банківського продукту [Текст] / В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 1. – С. 55–59.
5. Кошевий, М. Концепція системи ціноутворення банківської продукції [Текст] / М. Кошевий // Економіст. – 2007. – № 2. – С. 72–75.
6. Поморина, М. А. Некоторые подходы к управлению эффективностью деятельности банка [Текст] / М. А. Поморина // Банковское дело. – 2001. – № 10. – С. 11–17.
7. Сало, І. В. Фінансовий менеджмент банку [Текст] : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с. – ISBN 978-966-680-312-5.
8. Семениченко, Ю. К. Проблеми оцінки прибутковості основних операцій банків України [Текст] / Ю. К. Семениченко // Фінанси України. – 2000. – № 10. – С. 110–117.
9. Царьков, В. А. Прибыль банка – результат эффективной работы центров прибыли [Текст] / В. А. Царьков // Банковское дело. – 2006. – № 10. – С. 36–41.
10. Principles for the management of credit risk [Electronic resource] / Basel Committee on Banking Supervision. – Basel, September 2000. – Access: <http://www.bis.org/publ/bcbs75.htm>.

Summary

The article explores the need to analyze the profit of the bank, the structure and mechanism of financial analysis and the method of calculating the basic parameters assessing the financial performance of the bank.

Отримано 14.09.2010

Сало, І.В. Необхідність аналізу показників прибутку банку / І.В. Сало, О.О. Лисянська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2010.- Вип. 29.- С. 6-13.